SÖDERHJELM, KAI (1918–1996): *Aldrig kom den sommarn* av Jonas Bergman (pseud.) Stockholm: Bonnier, 1961. (Fickböckerna.) 170 s. Även utg. under författarens namn av Litteraturfrämjandet 1989. (En bok för alla ungdomar.)

I denna berättelse diskuterar författaren, med utgångspunkt i den svenska neutralitetspolitiken under andra världskriget, de svåra frågorna om pacifism och rätten till självförsvar.

Omkring en Kirunapojke, som upplevde Sveriges officiella hållning under finska vinterkriget som ett svek, och som hellre ville vara soldat än kockpojke, men som fann sig i sitt öde och gjorde uthållig och god tjänst där han blev ställd, skapade författaren Kai Söderhjelm en berättelse, som hans redaktör Astrid Lindgren tyckte var för svår och för händelselös för att bli en säljbar ungdomsbok på Rabén & Sjögrens förlag 1955. Sex år senare fick Söderhjelm hederspris för samma manus i Bonniers tävling om "den bästa nutidsromanen för unga människor mellan 15 och 19 år". Handlingen är förlagd till flera olika tider, och berättelsen förs framåt växelvis i första och tredje person, med inlagda moralfilosofiska resonemang om krigets och våldets berättigande och om individens ansvar. Författaren, som själv deltog som frivillig i vinterkriget och som krigskorrespondent i Nordnorge, hade många års erfarenhet av livet i Norrbotten. Han låter sin berättare vara helt oerfaren av och okunnig om detta liv. Pojken som det berättas om, däremot, känner Kiruna och Norrbotten och har genom sin mor och hennes rötter en urstark känsla för Finland och Nordkalotten – en känsla som han med all säkerhet delade med sin författare.

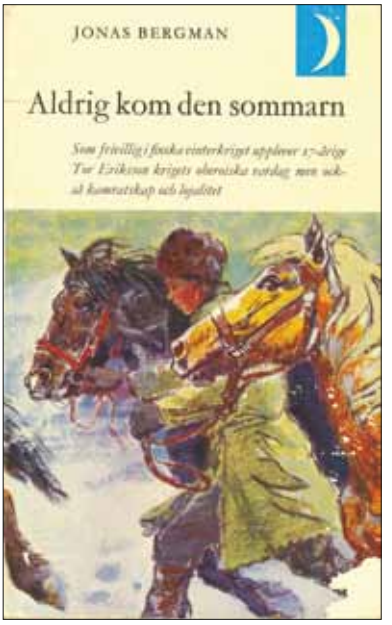

Bokens berättarjag, en medelålders översättare av engelska serietidningar vid namn Jonas Bergman, är på semester i Visby en sommar i slutet av 1950-talet. Där träffar han en man, som heter Tor Eriksson och som påminner honom om en ung man med samma namn som han mött under sin tid som frivillig i finska vinterkriget. Det visar sig att det är två bröder det handlar om. Den äldre Tor Eriksson är död och berättaren bestämmer sig för att skriva en bok om honom. Bröderna kom från Kiruna där deras far var gruvarbetare. Modern var född i Vittangi och finskspråkig. Hennes förstfödde, den äldre Tor, var den ende av hennes sju barn som lärde sig finska. Han gick i gymnasiet vid krigsutbrottet i september 1939, när Tyskland invaderat Polen. Så kom det ryska anfallet på Finland. Tor hörde om det i radion, men "tidningarna förstod inte hur nära ryssarna var Kiruna och Vittangi, hur de trängde fram också vid Petsamo och vid Salla, inte ens trettio mil från svenska gränsen." (24)

av hennes sju barn som lärde sig finska. Han gick i gymnasiet vid krigsutbrottet i september 1939, när Tyskland invaderat Polen. Så kom det ryska anfallet på Finland. Tor hörde om det i radion, men ”tidningarna förstod inte hur nära ryssarna var Kiruna och Vittangi, hur de trängde fram också vid Petsamo och vid Salla, inte ens trettio mil från svenska gränsen.” (24)

Till sist bestämmer han sig för att anmäla sig som frivillig. Han tar sig över gränsen i Torneå utan problem. Som hjälp åt kocken, frivillige Persson från Göteborg, får han följa med i kokvagnen, han blir till och med den som får leverera maten åt förbanden framme vid fronten. När Finland tvingas gå med på hårda fredsvillkor i mars 1940 återvänder han som en bland många vilsna och besvikna till Sverige. ”De hade gett allt de hade, och det räckte inte. De var inte många nog, och ingen kunde förebrå dem det. […] Det var i Stockholm de satt som bestämde över landet. Hade de suttit i Kiruna i stället, kanske de hade förstått hur nära kriget var.” (82) Tor kommer hem till Kiruna igen. Men han kan inte tänka sig att ta arbete i den gruva som bryter malm åt tyskarna, som just ockuperat Norge.

När norska legationen i Stockholm meddelar att man på grund av den svenska regeringens neutralitetshållning inte kan ta emot honom som frivillig i Nordnorge, ger han sig iväg illegalt. Han är just fyllda sjutton år och fullt beredd att delta i striderna när han blir dödad av en tysk granat på väg till det stora slaget om Narvik.

Lindskog, Gerda Helena, *Norrbarn: Norrland i 1900-talets svenskspråkiga barn- och ungdomslitteratur,* h:ström - Text & kultur, Umeå, 2013